

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Непочапенко О.О., д.е.н., професор

Уманський національний університет садівництва

У статті порівняно ключові особливості вітчизняної моделі розвитку сільських територій та політики розвитку сільської місцевості, що використовується в країнах Європейського Співтовариства. На підставі результатів аналізу, автором пропонується зміна підходів до розвитку сільських територій через запровадження в Україні мультифункціональної моделі сільського розвитку.

The key features of the functioning of the national model for rural development and rural development policy used in the European Community were compared in the article. On the basis of analysis results, the author proposed the change of approaches to rural the development of rural territories in Ukraine through the introduction of multifunctional model of rural development.

Постановка проблеми. Розвиток села та аграрного виробництва завжди був складним процесом та супроводжувався різними проблемами, які, в переважній більшості випадків, потребували термінового вирішення, та, поряд з цим, часто не вирішувались вчасно. Результатом недостатньої уваги держави до проблем розвитку сільської місцевості в Україні є занепад сільських територій. В той же час, Україна є аграрною державою, яка, без перебільшення, має всі шанси стати житницею світу. З цієї причини розвиток як сільського господарства, так і сільських територій на теренах нашої країни є справою державної ваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто відзначити, що проблематика розвитку сільських територій в нашій країні досліджувалась в наукових працях О. Булавки, П. Гайдуцького, З. Герасимчук, В. Горкавого, Б. Данилишина, М. Кропивка, М. Маліка, В. Месель-Веселяка, П. Саблука, В. Трегобчука, В. Юрчишина та багатьох інших вчених. Крім того, заслуговують на увагу наукові розвідки стосовно питань фінансування соціально-культурних та побутових закладів на селі А. Величко, Ю. Лузана, П. Макаренка, А. Стельмащука, а також дослідження проблем оподаткування діяльності сільськогосподарських підприємств М. Дем'яненка, Д. Деми, В. Синчака, Л. Тулуша, С. Юшка.

Результати досліджень як перелічених, так і багатьох інших науковців засвідчили наявність суттєвих диспропорцій розвитку сіл та міст в Україні, які проявляються, насамперед, у неналежному фінансуванні потреб сільських закладів освіти, охорони здоров'я та культури та в недостатньому забезпеченні потреб сільських жителів, причиною чого є як недостатні податкові виплати організованих аграрних формувань в Україні, так і неналежний розподіл вітчизняних бюджетних ресурсів між державним та місцевими бюджетами [1-7]. Поряд з цим, не зважаючи на численні публікації, присвячені як диспропорціям розвитку сільських територій та вітчизняних міст, так і недолікам механізму фінансово-економічного регулювання їх подальшого функціонування, нині проблеми розвитку села особливо загострились, адже недо-

ліки вітчизняної теоретичної концепції розвитку сільських територій поряд з іншими факторами, зумовлюють подальший занепад села.

Зважаючи на викладене, нині гостроактуальною для держави є проблема вдосконалення теоретико-методологічних засад розвитку сільських територій та вибір моделі їх подальшого розвитку.

Постановка завдання. Завданням даної публікації є обґрунтування моделі розвитку сільських територій в Україні. З метою виконання поставленого завдання в ході дослідження були використані економіко-статистичні методи досліджень, зокрема монографічний метод та метод порівняння.

Виклад основного матеріалу дослідження. Саме сільські території в умовах зростання обсягів ресурсокористування, ускладнення виробничо-економічної діяльності, загострення соціальних проблем на селі виступають основним об'єктом сільського розвитку. Вони є складними просторовими природно-ресурсними, виробничо-економічними, соціальними утвореннями, основною функцією яких є забезпечення гармонійного розвитку у системі «довкілля – населення – виробництво». Головними системоутворюючими ознаками сільських територій є: компактність, наявність адміністративних меж, сільські поселення як центри організації, тісні системні зв'язки, відкритість, самостійність та взаємозалежність розвитку, наявність організаційно-управлінської підсистеми [7, с. 89].

Основними чинниками формування та функціонування сільських територій є: регіональні (ресурсні, чинники місця розміщення, умови розвитку; функціональна сумісність різних видів діяльності на певній території); управлінські, що включають рішення та обґрунтування щодо стратегій розвитку сільських територій; самоорганізації; невизначеності. При цьому сільські території мають певні обмеження (імперативи) ефективного розвитку та функціонування: недосконале законодавство, недостатня державна підтримка, у т.ч. фінансова та інвестиційна; слабе інформаційне забезпечення та соціальна захищеність селян; недостатнє матеріально-технічне та інфраструктурне забезпечення аграрного виробництва та інших видів діяльності; екологічні обмеження; недосконала організація території та недостатня мотивація для цього; підприємницькі ризики [6, с. 536].

Сільські території покликані виконувати наступні функції: ефективного та конкурентоспроможного виробництва, раціонального ресурсокористування, ресурсозбереження та охорони природних ресурсів; сприяння розширеному відтворенню сільського населення; забезпечення зайнятості та належного рівня й якості життя; впровадженню інновацій та вдосконалення облаштування не тільки сільських населених пунктів, але й прилеглих до них територій; активізації діяльності сільських громад, гармонійного розвитку особистості кожного селянина, виховання почуття патріотизму, національної ідентифікації, відродження історичних та формування нових культурних традицій [7, с. 91].

Результати функціонування сільських територій та діяльності сільських громад значною мірою залежать від природних умов і природно-ресурсного потенціалу кожної конкретної місцевості [3, с. 63]. Наприклад, у використанні ресурсного потенціалу, у першу чергу землі, сама природа робить вибір,

впливаючи на характеристики рельєфу, сталість або несталість ландшафтної рівноваги. Такими можливостями наділена і людина. Але, на відміну від природи, де діють принципи саморегулювання, вона не завжди прораховує наслідки свого інтенсивного втручання у природне середовище.

Зважаючи на це та враховуючи недоліки сучасного стану розвитку села, вважаємо за необхідне кардинальну зміну підходів до вирішення існуючих проблем ресурсного забезпечення соціально-економічного розвитку сільських регіонів.

Насамперед, на наше переконання, необхідно розмежувати політику сільського розвитку та аграрну політику. Хоча вони є взаємодоповнюючими та взаємозалежними, проте мають дещо різну спрямованість і цілі. Основний пріоритет аграрної політики полягає у розробці певних заходів для стимулювання, підтримки аграрного виробництва, підвищення його ефективності та вирішення проблем сільських регіонів саме на основі аграрного виробництва. Основними пріоритетами політики сільського розвитку має бути інтегрований розвиток сільських територій, забезпечення привабливих умов проживання для сільських жителів, скорочення сільської бідності та підвищення конкурентоспроможності сільської економіки.

Варто зазначити, що сільське господарство в світовій практиці державного регулювання розвитку сільських територій розглядається лише як одна із галузей сільської економіки.

Досвід країн Європейського Союзу вказує на необхідність розробки і практичного провадження політики сільського розвитку як головного напряму державного впливу на розвиток сільських територій. Необхідність цього кроку з боку держави зумовлена трьома основними причинами: сільські території зіштовхуються зі значними проблемами, які негативно впливають на територіальну згуртованість у межах країн; сільські території часто мають значний невикористаний економічний потенціал, який, поряд з цим, може бути краще задіяний і, таким чином, сприятиме покращенню добробуту сільських жителів із загального розвитку країни; ні політика, заснована на секторному підході, ні ринкові сили не в змозі у повній мірі відповідати існуючій різноманітності проблем і потенційних можливостей сільських регіонів і керувати позитивними й негативними екстерналіями [8, р. 103-105].

В світі популярними є аграрна та мультифункціональна модель розвитку сільських територій. Аграрна модель сільського розвитку – це модель, успішність впровадження якої вимірюється отриманим прибутком і підвищенням рівня продуктивності. Основне завдання сільської політики при використанні даного підходу полягає у державній підтримці розвитку села та проведення досліджень, які з часом дозволять підвищити продуктивність сільськогосподарського виробництва, пропонують певні заходи щодо підтримки сільського господарства на внутрішньому ринку та проведенні торгових операцій, пов'язаних із сільськогосподарським виробництвом. Даний підхід є досить розповсюдженим у світі та нині використовується в Україні. Проте, як показує досвід тих країн ЄС, що були соціалістичними державами, він не завжди ефективний в умовах скорочення питомої ваги сільського господарства у ВВП, по-

силення глобалізації та зростання рівня конкуренції у світі [8, р. 179].

Друга модель ґрунтується на мультиструктурованості сільської економіки та передбачає, що окрім виробництва традиційної сільськогосподарської продукції (продуктів харчування, сировини для промислових підприємств і т.д.), сільські території розвивають сільський та екологічний туризм, народні промисли, що впливають на навколишнє середовище та соціально-економічні системи, які безпосередньо позначаються на конкурентоспроможності сільських територій. Мультифункціональний підхід отримує все більше розповсюдження у європейських країнах і є досить щільно пов'язаним з «Європейською моделлю сільського господарства». Ключовими елементами мультиструктурності є:

- існування різноманітних товарних і нетоварних видів діяльності та продукції, які одночасно виробляють на сільській території;
- деякі нетоварні види продукції та послуг проявляють характеристики екстерналій або суспільних товарів, для яких ринки не існують або функціонують неефективно [8, р. 180].

Загалом, у разі практичного використання мультиструктурованого підходу до розвитку сільських територій враховується те, що сільське господарство саме по собі не забезпечує вирішення певних проблем життєдіяльності сільських територій, які мають суспільний некомерційний характер. Як результат, для певних сфер сільськогосподарської діяльності притаманні «ринкові недоліки», що можуть мати як позитивний, так і негативний характер [8, р. 183].

Саме перехід від односекторного (аграрного) до інтегрованого підходу щодо сільського розвитку призводить до підвищеної уваги стосовно щонайменше чотирьох напрямів політики його здійснення:

- розвиток транспорту та інформаційно-комунікаційної інфраструктури;
- забезпечення суспільних послуг;
- підтримка природної та культурної корисності сільських територій;
- функціонування сільського підприємництва (включаючи розвиток і фінансування суб'єктів малого і середнього бізнесу).

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що основою розвитку сільських територій та сільської місцевості є політика сільського розвитку та модель розвитку сільських територій. Саме від вибору зазначеної моделі напряму залежить шлях подальшого розвитку села та добробут сільських жителів. Як показали результати дослідження, в Україні необхідно змінити не лише політику сільського розвитку, але й саму модель розвитку вітчизняного села.

Висновки. Європейський досвід функціонування сільських територій та розвитку села демонструє необхідність зміни в Україні підходів до розвитку сільської місцевості та переходу від аграрної до мультифункціональної моделі розвитку сільських територій.

В той же час, кардинальна зміна підходів до розвитку сільської місцевості вимагає розробки та практичного провадження низки заходів, пов'язаних з цим, зокрема змін до вітчизняного законодавства, без яких просто неможливе функціонування мультифункціональної моделі розвитку віт-

чизняного села. Саме цьому, на наше переконання, слід присвятити подальші наукові розвідки в даній галузі економічних досліджень.

Література:

1. Збарський В.К. Сталий розвиток сільських територій: проблеми і перспективи / В.К. Збарський // Економіка АПК – 2010. – №11 – С. 129-136.
2. Красняков Є. Сільська освіта потребує підтримки держави. / Є. Красняков // – [Електронний ресурс] – Режим доступу : – kno.rada.gov.ua.
3. Курець В.С. Децентралізація фінансового управління загальноосвітніми школами України - нагальна проблема часу / В.С. Курець // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції [“Якість економічного розвитку : глобальні та локальні аспекти”], (Дніпропетровськ, 27-28 серпня 2009 р.) / Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2009. – С. 62-64.
4. Науменко А.М. Напрями підвищення дохідності місцевих бюджетів / А.М. Науменко // Держава та регіони.– 2009. – № 5. – С. 127-133.
5. Тулуш Л.Д. Напрями вдосконалення механізмів справляння земельних податкових платежів в аграрній сфері / Л.Д. Тулуш, П.М. Боровик, І.В. Мережко // Наука й економіка : Науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету – 2012. – Вип. 1 (25). – С. 154-159.
6. Черевко Г.В. Державне регулювання розвитку українського села / Г.В. Черевко // Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій : матеріали сьомих річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників. – К., 2005. – С. 531-537.
7. Юрчишин В.В. Село і селяни України в системі історично і суспільно зумовлених вітчизняних національних цінностей. / В.В. Юрчишин // Економіка АПК – 2011. – № 2 – С. 87-99.
8. Berg I. Education and jobs: the great training robbery / I. Berg. – N.Y. :Percheron Press / Eliot Werner Publications, 2003. – 266 p.

УДК 330.1317: 519.81: 65.016

ХЕДЖУВАННЯ ЦІНОВИХ РИЗИКІВ У СФЕРІ ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА

Обрєвко Т. О., асистент

Полтавська державна аграрна академія

У статті проаналізовано динаміку ринку страхування ризиків в аграрному виробництві України, та основні тенденції, що склалися у цій сфері.

The article analyzes dynamics of the insurance market risks in agricultural production Ukraine, and the major trends that emerged in this area.

Постановка проблеми. Останнім часом цінові ризики українських підприємств АПК значно вирости і стає надзвичайно актуальним питання про ефективне управління ними. У реформуванні аграрного сектора економіки України важливе значення має розвиток страхування сільськогосподарських ризиків. В умовах стрімкого зростання економічної ролі ринкових відносин, питання забезпечення фінансової стабільності суб'єкта господарської діяльності є дуже важливими. Інтерес до страхування викликаний перш за все тим, що в умовах обмеженості оборотних коштів у підприємств і підприємців ведеться пошук шляхів розширення можливостей для вирішення фінансових проблем.